

آموزش قرآن

در سیره نبوی

محسن رجبی قدسی

(پژوهنگر بنیاد پژوهشهای اسلامی و دانشجوی دکتری علوم قرآن و حدیث دانشگاه فردوسی مشهد)

مهدی غفاری

(عضو وابسته مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی)

حسین مرادی

(استادیار دانشگاه آزاد اسلامی - واحد زنجان)

رجبی قدسی، محسن، ۱۳۵۴ -

آموزش قرآن در سیره نبوی / محسن رجبی قدسی، مهدی غفاری، حسین مرادی - مشهد: بنیاد پژوهشهای اسلامی، ۱۳۹۱.

ISBN 978-964-971-570-4

۲۳۶ ص.

فیا

۱. قرآن - آموزش. ۲. قرآن - بررسی و شناخت. ۳. قرآن - راهنمای آموزشی. الف. غفاری، مهدی، ۱۳۵۶ - ب. مرادی زنجانی، حسین، ۱۳۵۱ - ج. بنیاد پژوهشهای اسلامی، د. عنوان.

۲۹۷/۱ ۰۷

BP ۶۵/۲/۳۱۸ ۱۳۹۱

۲۹۶۴۵ ۰۲

کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

پارلمان
مجلس شورای اسلامی

آموزش قرآن

در سیره نبوی

محسن رجبی قدسی / مهدی غفاری / حسین مرادی

ویراسته سید جلال قیامی میرحسینی

چاپ اول ۱۳۹۱ / ۳۰۰۰ نسخه وزیری / قیمت ۵۸۰۰۰ ریال

چاپ و صحافی: مؤسسه چاپ و انتشارات آستان قدس رضوی

بنیاد پژوهشهای اسلامی، مشهد: صندوق پستی ۳۶۶-۷۳۵۹

مراکز توزیع:

تلفن و دورنگار واحد فروش بنیاد پژوهشهای اسلامی: ۲۲۳۰۸۰۳

فروشگاههای کتاب بنیاد پژوهشهای اسلامی، مشهد: ۲۲۳۳۹۲۳، قم: ۷۷۳۳۰۲۹

www.islamic-rf.ir

info@islamic-rf.ir

حق چاپ محفوظ است

فهرست مطالب

مقدمه	۹
-------	---

بخش یکم

اصول و مبانی آموزش زبان قرآن

۱۱۸-۱۷

زبان قرآن	۲۰
اصل یکم: حزب مُفَصَّل: متن درسی زبان قرآن	۲۵
اصل دوم: تدریس به روش شنیداری-گفتاری	۳۰
جایگاه «کتاب» در آموزش قرآن	۳۳
قلب: جایگاه شایسته قرآن	۳۵
مهارت‌های یادگیری زبان	۳۸
اصل سوم: واضح و شمرده خواندن قرآن	۴۰
بیان و اظهار کامل حروف و کلمات قرآن	۴۱
رعایت وقف بر سر هر آیه و دیگر مواضع آن	۴۳
نشانه‌های وقف	۴۷
قرائت ساده و آسان	۵۶

..... ۵۸	«تلاوت» و تفاوت آن با «قرائت»
..... ۶۳	اصل چهارم: پرهیز از تلفیق آموزش قرآن با تجوید و صوت و لحن عربی
..... ۶۴	ارزیابی وجوب رعایت تجوید و صوت و لحن عربی در قرائت قرآن
..... ۷۸	اصل پنجم: آموزش تدریجی و به دور از هرگونه شتابزدگی
..... ۸۰	اصل ششم: توجه به طبیعت چندپایه‌ای کلاس آموزش قرآن
..... ۸۳	اصل هفتم: اجتناب از اجبار و تکلیف
..... ۸۵	اصل هشتم: آسان‌سازی آموزش و بستن راه هرگونه سخت‌گیری
..... ۸۸	تشویق
..... ۹۳	اصل نهم: تصحیح غیر مستقیم اشتباه‌های قرآن آموز
..... ۹۸	اصل دهم: عرضه قرائت برای اطمینان از صحت آن
..... ۱۰۰	اصل یازدهم: نوشتن قرآن و تشویق به خواندن از روی مصحف
..... ۱۰۱	عرضه مصحف
..... ۱۰۳	اصل دوازدهم: تکرار و مداومت
..... ۱۰۴	آموزش به دیگران: نظام تربیت معلم قرآن
..... ۱۰۵	تشکیل گروه‌های یادگیری (مدارس قرآن)
..... ۱۱۲	اصل سیزدهم: جایگاه آموزش «ترجمه» و «مفاهیم»
..... ۱۱۵	اصل چهاردهم: اصالت کیفیت در تعلیم زبان قرآن
..... ۱۱۶	انعطاف‌پذیری کمیت آموزش

بخش دوم

طرح درس و برنامه‌ریزی تفصیلی آموزش زبان قرآن

۱۱۹-۲۱۸

..... ۱۲۳	فصل یکم: طرح درس و برنامه‌ریزی تفصیلی مقطع اول
-----------	--

فهرست مطالب □ ۵

شیوه‌های تعلیم سوره‌ها.....	۱۲۳
تکرار آموخته‌ها.....	۱۲۶
تصحیح اشتباهات قرآن‌آموز.....	۱۲۷
چند مثال از آموزش سوره‌ها.....	۱۲۹
«عقل‌انامل» و یادگیری شماره آیات.....	۱۲۹
نحوه آموزش سوره بینه.....	۱۳۳
استفاده از نسخه مکتوب (رونویسی و روخوانی).....	۱۳۵
چند نکته دیگر نیز شاہان یادآوری است.....	۱۴۱
آموزش سوره‌های دارای سجده واجب.....	۱۴۴
خلاصه فعالیت‌های آموزشی مقطع اول.....	۱۴۵
فصل دوم: طرح درس و برنامه‌ریزی تفصیلی مقطع دوم.....	۱۴۶
تصریف.....	۱۴۶
انواع تصریف در آموزش زبان قرآن.....	۱۴۹
الف) تصریف کلمه‌ای.....	۱۴۹
ب) تصریف آیه‌ای.....	۱۵۱
ج) تصریف سوره‌ای.....	۱۵۱
نمونه‌های تمرین تصریف.....	۱۵۵
مزیت‌های تلاوت از روی «کتاب» بدون نقطه و اعراب.....	۱۵۶
تدبیر در «قرآن»، نه تدبیر در «کتاب».....	۱۵۹
شیوه خاص تعلیم سوره‌های طولانی.....	۱۶۰
امتیاز شروع آموزش از واحد دوم سوره.....	۱۶۱
تقسیم قرآن مجید به ۵۵۵ واحد موضوعی (رکوعات یا سیاق‌های قرآنی).....	۱۶۲
خلاصه فعالیت‌های آموزشی مقطع دوم.....	۱۷۳

فصل سوم: طرح درس و برنامه‌ریزی تفصیلی مقطع سوم.....	۱۷۴
اعتدال در تأکید بر شماره آیه در سوره‌ها.....	۱۷۵
جدول تعداد آیات، فرازاها و تعیین پایانی دسته‌های پنج‌آیه‌ای در	
سوره‌های حزب مفصل.....	۱۷۸
باختن محور موضوعی سوره‌ها.....	۱۸۷
نظام زوجی سوره‌ها.....	۱۸۹
نگارش قرآن.....	۱۹۱
فلسفه نگارش قرآن با خط کوفی و فایده‌های آن.....	۱۹۳
جدول حروف الفبایی خط کوفی.....	۱۹۵
تدبیر برانگیزی، ویژگی مهم خط کوفی.....	۱۹۷
نکته‌های مهم در نگارش قرآن.....	۱۹۷
اعراب‌گذاری قرآن.....	۲۰۵
یادآوری.....	۲۰۵
خلاصه فعالیت‌های آموزشی مقطع سوم:.....	۲۰۶
فصل چهارم: طرح درس و برنامه‌ریزی تفصیلی مقطع چهارم.....	۲۰۷
دیکته قرآن.....	۲۰۷
گسترش تصریف سوره‌ای.....	۲۰۸
شیوه‌های گسترش تصریف سوره‌ای.....	۲۰۹
شیوه استفاده از نشانه‌های وقف در پایان آیات.....	۲۱۰
خلاصه فعالیت‌های آموزشی مقطع چهارم:.....	۲۱۱
فصل پنجم: طرح درس و برنامه‌ریزی تفصیلی مقطع پنجم.....	۲۱۲
گسترش تصریف آیه‌ای و کلمه‌ای.....	۲۱۲
شیوه‌های گسترش تصریف آیه‌ای و کلمه‌ای.....	۲۱۴
مثال‌های گسترش تصریف آیه‌ای و کلمه‌ای.....	۲۱۵

فهرست مطالب □ ۷

۲۱۶	انشای قرآنی
۲۱۶	تعیین موضوع انشا
۲۱۷	خلاصه فعالیت‌های آموزشی مقطع پنجم
۲۱۸	سخن‌پایانی
۲۲۰	ابلاغ و حکم مأموریت معلم قرآن
۲۲۰	یادآوری چند نکته به معلمان قرآن
۲۲۳	کتابنامه

نشانه‌های اختصاری

ح = شماره حدیث یا خبر در کتب حدیثی

حک = حکومت

د = در گذشته به سال

ش = شمسی

ق = هجری قمری

قس = مقایسه کنید

م = میلادی

نک = نگاه کنید

مقدمه

بسم الله الرحمن الرحيم. الحمد لله الذي هدانا لهذا وما كنا لنهتدي لولا أن هدانا الله، وصلى الله على سيدنا ونبينا خاتم النبيين وآله الطاهرين.

نگاهی به روش‌ها و شیوه‌های متداول آموزش و ترویج قرآن در عصر حاضر، نشان می‌دهد که برنامه‌ریزی و راه‌اندازی این امر مهم بر پایه تعالیم قرآن کریم و آموزه‌های سیره پیامبر اکرم نبوده و نیست. از این رو، بسیاری از آیه‌ها و روایت‌ها که ناظر و مبین این موضوع و جوانب مختلف آن هستند، تحلیل نشده رها شده‌اند و گاه برداشت‌های ناقص یا نادرست از آن‌ها مبنای عمل قرار گرفته است. در حقیقت، بسیاری از مواقع با اخلاص و کوشش‌های فراوان درصدد ترویج قرآن برآمده‌ایم؛ غافل از اینکه روش‌های ما به علت غیرمستند بودن به کتاب، سنت، عقل و اجماع، خود، به یکی از عوامل اصلی مهجور بودن قرآن در جوامع اسلامی و موانع مهم ترویج کلام خدا تبدیل گردیده است.

اینکه آموزش و ترویج قرآن با چه هدف و فلسفه‌ای انجام بگیرد، در تعیین روش‌ها و شیوه‌های آموزش آن بسیار تأثیرگذار است.

هدف نهایی آموزش قرآن در سیره نبوی، فراگیری زبان قرآن به عنوان زبانی همگانی و وسیله ارتباطی میان خدا و مردم، و مردم با مردم برای فراگیر ساختن فرهنگ الهی قرآن در سرتاسر جهان است. با توجه به این هدف، شیوه‌های

رایج آموزش و ترویج قرآن مجید، کارآیی لازم را ندارند و درخور شأن کلام خدا نیستند. تنها راه جبران این نارسایی‌ها، یاری گرفتن از خود قرآن، بازگشت به اسوه حسنه رسول خدا و کنار گذاشتن سلیقه‌ها و شیوه‌های ابداعی غیر مستند به کتاب، سنت، عقل و اجماع خواهد بود.

تمام جزئیات مربوط به ترویج قرآن کریم در بیان قرآن و قول، فعل و تقریر پیامبر اکرم، امامان اهل بیت، صحابه و تابعین به‌طور کامل تبیین شده و همراه با نظرات و توضیحات روشنگر و راهگشای مفسران و محدثان، محفوظ مانده و به‌دست ما رسیده است. اکنون همان روش‌ها و شیوه‌های عهد رسول خدا، ائمه طاهرین، دوران صحابه و تابعین پس از گذشت بیش از ۱۴ قرن همچنان به‌کارگرفتنی و مطابق با موازین عقلی، مبانی علمی و مورد تأیید متخصصان حوزه‌های مختلف دانش بشری است.

طرح جامع آموزش زبان قرآن بر پایه تعالیم کتاب و سنت، برای گروه‌های سنی مختلف از بی‌سواد و باسواد و برای اهل همه زبان‌ها، خط‌ها و نژادها در سراسر جهان یکسان است. اهمیت زبان قرآن از آن روست که وقتی فراگرفته شد، معانی، مفاهیم، مقاصد و در یک کلمه «فرهنگ قرآن» نیز منتقل می‌شود؛ زیرا یکی از ویژگی‌های هر زبانی، انتقال فرهنگ آن زبان است و این انتقال از طریق آموختن و آموزاندن آن صورت می‌گیرد.

اجرای نظام احسن آموزش قرآن بر پایه تعالیم سیره نبوی که به حمل قرآن در قلب قرآن‌آموزان و یادگیری زبان قرآن منجر می‌شود، مسیر هم‌نوایی، تدبّر، دریافت معانی و مقاصد قرآن و عمل به آن را در همه لحظه‌های زندگی برای قرآن‌آموزان آسان می‌کند، به‌طوری‌که می‌تواند اصول جهان‌بینی، تفکر، عواطف، رفتارها، روش‌ها و شیوه‌های نادرست و ناقص

زندگی آنان را تصحیح و تکمیل کند. روند این تصحیح از یک‌سو، به میزان فراگیری، مؤانست، مجالست و هم‌زبانی قرآن‌آموزان با قرآن و به طهارت و پاکی آنان بستگی دارد: ﴿لَا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ﴾^۱ و از دیگر سوی، به درجات و مراتب دانش و آگاهی آن‌ها از خود، اجتماع، نظام هستی و آفرینش وابسته است: ﴿كِتَابٌ فُصِّلَتْ آيَاتُهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ﴾^۲. ﴿هُوَ آيَاتٍ يَبَيِّنَاتٍ فِي هُدًى لِّلَّذِينَ ارْتَدُوا لِّلْعِلْمِ﴾^۳.

روش‌های آموزش قرآن در عصر حاضر، نه تنها مسیر تدبیر و انس و مجالست با قرآن را برای قرآن‌آموزان فراهم نمی‌کنند، بلکه تا حدود زیادی زمینه‌های ظهور و بروز آن را نیز مسدود می‌نمایند. علت را می‌توان به‌طور عمده در ضعف و کاستی‌های «قرآن‌شناسی» مسلمانان دانست که خود منجر به اتخاذ روش‌ها و شیوه‌های نادرست آموزش قرآن شده است. از این رو، ذهنیت بسیاری از متولیان آموزش، بر آن است که قرآن‌آموزان برای آشنایی با معانی و مقاصد قرآن یا باید زبان عربی را فراگیرند یا از راه مطالعه ترجمه‌ها و تفاسیر به آن دست یابند؛ اما فراگیری زبان عربی برای همگان، امکان‌پذیر نیست، و چون زبان قرآن، «عربی مبین» است، نه عربی معمولی؛ ارتباط و فاصله زبان عربی معمولی و دیگر زبان‌ها با عربی مبین همانند فاصله مرکز دایره با هر نقطه‌ای روی محیط آن، یکسان است. زبان عربی مبین در بیان امام صادق یا امام باقر (علیهما السلام) چنین توضیح داده شده است:

۱. واقعه (۵۶): ۷۹.

۲. فصلت (۴۱): ۳.

۳. عنکبوت (۲۹): ۴۹.

«يُبَيِّنُ الْاَلْسُنَ وَلَا تُبَيِّنُهُ الْاَلْسُنُ»؛^۱ یعنی زبان قرآن همه زبان‌ها را تبیین و بیان می‌کند، ولی هیچ زبانی قادر به تبیین زبان قرآن نیست. بنابراین، صرف عرب‌بودن یا دانستن زبان عربی موجب فهم و انس با قرآن نمی‌گردد،^۲ بلکه باید آیات قرآن را بدون عجله و شتاب و با علم و آگاهی، انصات، استماع، اتباع، فرائض، ترتیل، تکرار و یادآوری کرد تا در قلب جای بگیرد و ذکر روز و شب انسان گردد. به این ترتیب، زمینه تدبّر و تفکّر، بیان و تبیین، دریافت شفا و رحمت قرآن و یادگیری زبان آن فراهم می‌آید.

خداوند حکیم هشدار می‌دهد، اگر اعراب در قرآن تدبّر نکنند، آنان نیز مراد سخن خدا را نخواهند فهمید: «الْاَعْرَابُ... اَجْدَرُ اَلَّا يَعْلَمُوا حُدُودَ مَا اَنْزَلَ اللّٰهُ عَلٰى رَسُوْلِهِ».^۳ ملاصدرا (د ۱۰۵۰ ق) می‌گوید: «در واقع، ابوجهل و هم‌ردیفان او و شعرای عرب در زمان جاهلیت با تسلط به ادب عربی و تخصص‌شان در پیوند و ترتیب الفاظ، حتی یک حرف هم از این قرآن نشنیده و به علت فقدان حواس درونی، حتی یک کلمه از آن را هم نفهمیده‌اند: «وَمَا يَذْكُرُ اِلَّا اُولُو الْاَلْبَابِ»^۴ اِنْ لِّيْ ذٰلِكَ لَذِكْرِيْ لِاُولٰٓئِ الْاَلْبَابِ»^۵».^۶

همچنین، اگر قرآن‌آموزان از طریق آموزش زبان قرآن به‌طور مستقیم با

۱. کلینی، محمد بن یعقوب، اصول کافی، ج ۲، ص ۶۳۲.

۲. نک: طباطبائی، سید محمد حسین، المیزان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۷۶-۸۰.

۳. توبه (۹): ۹۷.

۴. آل عمران (۳): ۷.

۵. زمر (۳۹): ۲۱.

۶. صدرالدین شیرازی، محمد، مفاتیح الغیب، ص ۱۵۱.

متن و مضامین آیات و سوره‌های قرآن انس و مجالست نداشته باشند و زمینه تدبّر و پرسش‌های تحقیقی برای آنان فراهم نیامده باشد، ترجمه‌ها و تفاسیر بنا به ماهیتی که دارند، نمی‌توانند در تدبّر و شناخت زبان قرآن به او کمک مؤثری بکنند؛ زیرا در همان نگاه نخست، ترجمه‌ها و تفاسیر برای آنان نموداری از آگاهی‌های پراکنده و اغلب تاریخی و گاه متناقض به نظر می‌رسد که بیشتر تحت تأثیر آرای کلامی، فقهی، فلسفی، عرفانی، نحوی و بلاغی مفسّر و مترجم ارائه شده است، به گونه‌ای که نمی‌توانند به آسانی ارتباط آن‌ها را با مسائل زندگی خویش دریابند. درحالی‌که بر پایه قرآن‌شناسی مکتب اهل بیت، قرآن آموزان باید بتوانند در برخورد با مسائل گوناگون زندگی فردی و اجتماعی خویش، پاسخ‌های قرآن را با تدبّر و استنباط از آن دریابند و آن را به کار ببندند.

بنابراین، همان‌طور که نمی‌توان از همگان انتظار داشت کتابی تخصصی در یکی از رشته‌های دانشگاهی یا حوزوی را مطالعه کنند و بفهمند، نباید این توقع را هم داشت که مردم بتوانند کتاب‌های تفسیر را بخوانند و بفهمند؛ زیرا تفسیر، علم و تخصصی است که مانند بسیاری از علوم و تخصص‌های دیگر، اهل خاص خود را دارد و قابل گسترش و ترویج همگانی نیست، درحالی‌که تدبّر، امری است که همگان می‌توانند به آن دست یابند.

پیشینه این پژوهش و تحقیق که برآیند یک سلسله کاوش‌ها و کوشش‌های فردی و جمعی است، به نشست‌های هفتگی سیار تعلیم قرآن در اصفهان و سپس در تهران در سال‌های ۱۳۴۵ تا ۱۳۵۵ بازمی‌گردد که به همت و ایثار محقق و استاد ارجمندمان جناب آقای دکتر محمدعلی لسانی

فشارکی بنیادگذاری شد و با اخلاص بی نظیر و کوشش پیگیر ایشان، روندی ۳۰ ساله را طی کرد. از آن زمان تا کنون، به رغم برخورداری از درون داده‌های بسیار، برون داده‌های آن طرح، معدود و محدود بوده است؛ اما به لطف خدا کارآمد و کارساز افتاده، چنان‌که نخستین خروجی آن «خودآموز و روش تدریس قرآن مجید/ تجوید کامل» (چاپ یکم، انتشارات حافظ، تهران ۱۳۴۸)، ده‌ها بار تجدید چاپ گردید.

در سال ۱۳۷۲، به مناسبت همکاری آموزشی استاد با دانشگاه امام صادق علیه السلام رهاورد‌های مطالعات و تحقیقات طرح در اختیار دانشجویان و استادان آن دانشگاه نیز قرار گرفت و خیلی زود، موافقانی دمساز و مخالفانی دلسوز یافت و سرانجام، به برپایی همایشی علمی با عنوان «ضرورت بازنگری در شیوه‌ها و روش‌های تعلیم و ترویج قرآن کریم» به دعوت دفتر تحقیقات دانشکده الهیات و معارف اسلامی و ارشاد در اواخر بهار ۱۳۷۴ منجر گردید. به فاصله دو هفته پس از همایش یادشده، میزگردی سه ساعته تشکیل شد که در پی آن، در پرتو علاقه‌مندی و برخورد عالمانه و محققانه موافقان و مخالفان، موج گسترده‌ای از پژوهش و تحقیق در ارتباط با مسائل و مباحث آموزش قرآن، سراسر دانشگاه را فراگرفت و دوره‌ها و کلاس‌های فوق‌برنامه آموزش زبان قرآن در داخل و خارج دانشگاه طی فراخوان شکل گرفت که دانشجویان ارشد دانشگاه، اداره آن نشست‌ها و دوره‌ها را بر عهده داشتند.

در تابستان ۱۳۷۶، در پی جلب توجه عده‌ای از دانشجویان شهرستانی برای اجرای طرح در زادگاهشان، واحد قرآن امور تربیتی اداره آموزش و پرورش شهرستان فارس (استان چهارمحال و بختیاری) طی مکاتبه با

دانشگاه تربیت مدرس برای اجرای یک دوره توجیهی تربیت مربی آموزش زبان قرآن از استاد دعوت کرد. دوره مزبور به مدت یک هفته، به طور شبانه‌روزی در مرداد ۱۳۷۶ در اردوگاه شهید چمران تهران برای تعدادی از مربیان و معلمان اعزامی از شهرستان فارسان به مرحله اجرا درآمد و معلمان و مربیان پس از بازگشت به محل خدمت، در متن و حاشیه برنامه مدارس و نیز در حسینیه‌ها، مساجد و منازل از جمله در جلسه‌های سیار هفتگی که در منازل تشکیل می‌شد به آموزش زبان قرآن مطابق طرح پرداختند. حاصل ۳۰ ساعت خالص برنامه‌های توجیهی اردوی تابستانی یاد شده، در فروردین ماه ۱۳۷۷ با عنوان: «گزارشی از طرح جامع آموزش زبان قرآن» مشتمل بر ۱۱۴ صفحه با شمارگان محدود چاپ و تکثیر شد و در اختیار مربیان، محققان و علاقه‌مندان قرار گرفت.

در اواخر بهار ۱۳۷۷، نخستین فاز عملیاتی طرح جامع آموزش زبان که عبارت از تدارک و تدوین مجموعه مستندهای قرآنی، حدیثی و علمی طرح بود، به عنوان طرحی پژوهشی در مرکز تحقیقات دانشگاه امام صادق علیه السلام به تصویب رسید و با استمداد از الطاف الهی و عنایت‌های ائمه اطهار با همکاری و مشارکت سه تن از استادان و مدرّسان دانشگاه امام صادق علیه السلام و دستیاری هشت تن از دانشجویان آن دانشگاه - که عده آن‌ها به بیش از دو برابر رسید - عملاً طی دو سال، مستندهای قرآنی، حدیثی و علمی طرح گردآوری شد و با عنوان گزارش نهایی طرح پژوهشی «آموزش زبان قرآن» به صورت یک مجلد ۶۰۰ صفحه‌ای بزرگ (برابر با حدود ۱۰۰۰ صفحه تایپی معمولی) در خردادماه ۱۳۷۹ به مرکز تحقیقات تقدیم گردید.

کتاب حاضر که ذیل و تکمله‌ای برای دو کتاب: حمل قرآن؛ پژوهشی در

روشن‌شناسی تعلیم و تحفیظ قرآن مجید (پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، قم ۱۳۸۸) و آیین قرائت و کتابت قرآن کریم در سیره نبوی (بوستان کتاب قم، ۱۳۸۹) به شمار می‌رود، گسترش‌یافته همان گزارش ۱۱۴ صفحه‌ای و مشتمل بر طرح درس و برنامه‌ریزی تفصیلی آموزش زبان قرآن است. امید است این اثر بتواند پاسخ‌گوی نیاز معلمان و متعلمان و علاقه‌مندان و محققان باشد. ﴿رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِن نَّسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا، رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا إَصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِنَا، رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ وَاعْفُ عَنَّا وَاعْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا، أَنْتَ مَوْلَانَا فَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ﴾.

مشهد مقدس - مهرماه ۱۳۸۹ - گروه مؤلفان

Email: rajabiqodsi@yahoo.com

gaffari.m@gmail.com

hmoradiz@yahoo.com